

**Tartu Ülikooli Raamatukogu
võõrkeelse kirjanduse märksõnakataloog (M),
koostatud 1921-1998**

Pass kataloogile nr. 13¹

Kataloogi ülesanne

Kataloog võimaldab lugejail otsida vanemat võõrkeelset (sh. venekeelset) kirjandust märksõnade järgi. Kataloogi nimetuse lühivormiks on M.

Asukoht

Kataloog asub sedelkataloogide ruumis (nr. 289).

Suurus

1998. aasta lõpus oli kataloogis umbes 120 000 kaarti, kataloogikaste - 129. Kataloogi juurde kuuluvad: 1) tähestikuline märksõnaloend; 2) süstemaatiline märksõnaloend (koost.1992).

Sisu

Kataloog peegeldab võõrkeelse raamatu kogus olevaid võõrkeelseid raamatuid ja võõrkeelse perioodika kogus olevaid perioodikaväljaandeid, mis on ilmunud enne 1945. aastat, olenemata ilmumiskohast. Kataloogis ei peegeldu *Estica* kogu.

Kataloog ei kajasta hilisemaid trükiste kustutamisi.

Kirje

Kataloogis on kasutatud kataloogijate koostatud põhikirje kaarte. Enne 1945. aastat koostatud põhikirjetes puudub füüsilise kirjelduse ala (lk., ill.). Perioodikaväljaanded on peegeldatud kataloogis lühikirjetega.

Raamatukogunduslikud märkused

Kataloog sisaldab põhikaarte ja teisikkaarte ehk lisamärksõnaga põhikaarte. Põhikaardi pöördel on toodud märksõna (märksõnad), millises märksõnarubriigis antud väljaanne asub. Näiteks kaardi „Ostwald, Wilhelm. Die Harmonie der Farben.“ pöördel on märksõnad: „Värvid“, „Kunst“. Kõik märksõnad on näidatud ka kõigil teisikkaartidel samas kataloogis.

Kaardi paremasse ülanurka on märgitud trükise kohaviit, mis on valdavalt süstemaatilis-formaadilis-järjenumbriline. Võõrkeelse raamatu kohaviit on näiteks: IV A-3356. Hiljem koostatud kaartidel on kohaviit märgitud kaardi vasakusse ülanurka.

Kataloogi ülesehitus

Kataloogi ülesehituse aluseks on TÜR-is väljatöötatud märksõnaloend, mis osaliselt pärineb veel 1920-1930-ndate aastate käsikogu (väliskirjanduse kogu) sõnastikkataloogi märksõnaosast.

¹ TRÜ Teadusliku Raamatukogu kataloogisüsteemi juht. Tartu, 1988

Kaardid on rühmitatud neisse märksõnarubriikidesse, mis olid liigitaja poolt määratud raamatu sisu peegeldamiseks. Kataloogis kasutati küllalt laiapiirilisi mõisteid. Kaartide kuhjumise tõttu rubriigis võeti hiljem tarvitusele ka kitsamapiirilisemaid mõisteid. Sisult lähedaste rubriikide kõrvuti paigutamiseks on kasutatud märksõnade inversiooni, näit.: „Geomeetria, analüütiline“ ja „Geomeetria, diferentsiaalne“. Igas rubriigis on kaardid omaette tähestikus. Rubriik algab võõrkeelse kirjanduse kaartidega ja lõpeb pärast sinisest kartongist vahekaarti venekeelse kirjanduse kaartidega.

Märksõnarubriigid kataloogis on eraldatud kollaste keskväljega plastikvahekaartidega, kuhu on vajadusel märgitud ka sideviited: „Väärismetallid“ vt. ka „Maavarad“. „Metallid“. „Glüptika“. Alljaotised on eraldatud kollaste parempoolse väljega vahekaartidega. Vasakpoolse väljega vahekaartidele on märgitud äraviited: „Aeg“ vt. „Ruum ja aeg“. Kõik märksõnad vahekaartidel on toodud eesti ja vene keeles.

Kasti etiketil on näidatud esimese ja viimase rubriigi märksõnade algustähed või märksõna eesti keeles. Kataloogi juurde kuulub silt „Märksõnakataloog. Võõrkeelne kirjandus kuni 1944“.

Kaarte liitsid ja kataloogi redigeerisid liigitamisosakonna töötajad. Kustutatud raamatute kaarte eraldasid kataloogijad ja/või liigitajad.

Abivahendid

Kataloogi kasutamise hõlbustamiseks on koostatud märksõnaloendid (arvutiväljatrükina):
-Võõrkeelse kirjanduse (ilm. kuni 1944.a.) märksõnakataloogi alfabeetiline märksõnaloend (103 lk.). Märksõna järel olev number loendis tähistab UDK (universaalse detsimaalklassifikatsiooni) numbrit.

- Võõrkeelse kirjanduse (ilm. kuni 1944.a.) märksõnakataloogi süstemaatiline märksõnaloend (100 lk.).

Loendid on mõeldud nii lugejatele kui märksõnastajatele sisetöök.

Ajalugu

1921 – võõrkeelse kirjanduse märksõnakataloogi aluseks on käsikogu (väliskirjanduse kogu) sõnastikkataloog, mille koostamist alustati 1921. aastal ja jätkati kuni 1948. aastani. (Sõnastikkataloog ühendas endas märksõnakataloogi ja tähestikkataloogi).

Teise maailmasõja järel sõnastikkataloogide koostamist enam ei jätkatud. Hiljem moodustati neist eraldi märksõnakataloogid ja tähestikkataloogid.

1967 – määrati kindlaks vanade ja uute kataloogide piiraastad, lähtudes teose ilmumisaastast. Märksõnakataloogidesse jäeti kirjandus, mis oli ilmunud enne 1945. aastat. (Uuema kirjanduse kaartidest moodustati süstemaatiline kataloog).

1972 – võõrkeelse kirjanduse märksõnakataloogist eraldati kaardid raamatute kohta, mis olid ilmunud alates 1945. aastast. (Hiljem liideti need süstemaatilisse kataloogi).

1973-1988 - redigeeriti märksõnakataloog (kahes etapis).

1973-1976 – esimesel etapil kontrolliti kohaviitade õigsust ja täiendati märksõnakaarte ilmumisandmetega. Selleks võrreldi märksõnakaarte tähestik- ja kohakataloogi kaartidega. (Mall Laas, Marju Kolk, Ira Külmoja, Anne Lentsius)

1974 – moodustati iseseisev liigitamise ja märksõnastamise sektor, see aitas muuta paremaks tööd märksõna- ja süstemaatiliste kataloogidega.

1977 – kataloogi asuti uuesti täiendama pärast 1948. aastat TÜ raamatukogusse muretsetud võõrkeelsete raamatute kaartidega.

1977-1988 - teisel etapil redigeeriti kataloog sisuliselt (teadusalade kaupa): loodi uusi märksõnarubriike, täpsustati ja kaasajastati märksõnu, täiendati viidetesüsteemi. Ühtlasi kontrolliti kaartide järjestamist rubriigisiselt. (Lea Trikkant, Elo Tõnisoo, Ellen Kiloman, Ljudmila Dubjeva). Kirjutati uued vahekaardid ja viitekaardid (plastikkaardid). (Sirje Nilson).

1988. a. lõpetati kataloogi sisuline redigeerimine ja kataloog anti lugejate käsutusse. Jätkus kataloogi jooksev redigeerimine: suureks paisunud jaotiste edasine detailiseerimine jm. (Lea Trikkant, Elo Tõnisoo)

1992 - koostati märksõnaloendid. (Lea Trikkant, Elo Tõnisoo)

01.01.1999 - lõpetati kataloogi koostamine, täiendamine ja parandamine seoses infosüsteemi INNOPAC rakendamisega. Kirjandus on edaspidi leitav e-kataloogist ESTER.

2015 – kuna kogu võõrkeelne kirjandus (ilmunud kuni 1944. a.) ei ole veel sisestatud e-kataloogi ESTER, siis **on märksõnakataloog infootsinguteks lugejatele vajalik.**

Kirjandust kataloogi kohta

Dubjeva, Ljudmila. Käsikirjalistest kataloogidest elektronkataloogini // Raamatukogu (1998) nr.3, lk.19-20.

Riives, Helje. Kataloogid ja kirjanduse töötlemine // Teadusliku Raamatukogu töid. V, TRÜ Teadusliku Raamatukogu tegevus aastatel 1940-1976. Tartu, 1977. Lk. 57-65.

Riives, Helje. Kataloogimine ja kataloogid // Raamatukogu töid. VIII, Tartu Ülikooli Raamatukogu 1918-1940. Tartu, 1990. Lk. 72-86.

Märkus: 23. märtsil 2006. a. otsustas kaart- ja sedelkataloogide säilitamise töögrupp: võõrkeelse kirjanduse märksõnakataloog on ainus TÜR-s säilinud märksõnakataloog, mis pakub võimalust otsida varasemat (ilmunud kuni 1944. a.) võõrkeelset kirjandust. Kataloogis on kasutatud unikaalset, TÜR-is väljatöötatud infootsikeelt (M-i märksõnastik, mis osaliselt pärineb veel 1920-1930-ndate aastate käsikogu sõnastikkataloogi märksõnaosast). **Kataloog kuulub alalisele säilitamisele.**

Passi koostajad: Elsa Loorits, Elo Tõnisoo, märts 2015

Täiendatud ja kinnitatud TÜR kaart- ja sedelkataloogide säilitamise töögrupi poolt 10.04.2015